

BIBLIOGRAFIA

Carme PLAZA I ARQUÉ: *Història de Barberà a través dels noms*, Tarragona 1989 (= 1990), 286 p.

Hem de felicitar l'Exma. Diputació de Tarragona i l'Institut d'Estudis Tarraconenses per haver-nos proporcionat novament una contribució valuosa de recull de noms propis d'un terme d'aquesta província, —que s'afegeix als excel·lents ja editats fins ara i que constitueixen un conjunt de material esdevingut progressivament considerable; apte (i especialment en el cas d'aquesta obra) per al millor coneixement, no solament de la temàtica onomàstica (lingüística), ans també —gràcies a les indicacions complementàries afegides a la inserció de cada nom propi: d'informació històrica, geogràfica, antropològica, etc. En l'obra que comentem —amb títol ben significatiu de la voluntat abastadora de l'autora— el resultat és òptim, perquè el text és fill d'un coneixement tan segur de la història, la geografia o les tradicions, com de la llengua, d'un rodal estudiat durant anys. Les fonts utilitzades corresponen a nombrosos arxius locals i nacionals (amb documentació que s'allarga des del segle x fins als nostres dies), una prou vàlida bibliografia, i, naturalment, múltiples enquestes orals. El total de noms propis enumerats (amb notacions fonètiques corresponents), classificats alfabèticament (creiem que és la millor solució, —incloent-hi els corònims o genèrics, amb referències corresponents als nuclis), assoleix unes 1.750 entrades (sumant només els nuclis: sense comptar les variants gràfiques, parts constitutives de compostos, genèrics amb simple referència). Dintre aquest cúmul, l'antroponímia (renoms, cognoms) i l'antropotoponímia (noms de casa) s'empara de la part del lleó neta-ment enfront de la toponímia pròpiament considerada.— En Apèndix recapitulatiu hom ha afegit un llistat alfabètic de les partides, dels trossos, dels cognoms, i dels renoms. Tres mapes: del terme, del poble (hipotètic) al segle XVII, i actual.— L'aprofitament de tot aquest material suggerirà reflexions variades, en diverses branques científiques —repetim-ho—; i en llur majoria han estat assenyalades per la mateixa autora en la seva Introducció (on completa esclariments sobre metodologia amb consideracions dialectològiques, per ex.); ans també —i en detall i ben afinada punteria— per Ramon Amigó, autor del Pròleg, on aquest erudit subratlla encertadament, al costat dels punts específics dialectals oferts pel recull (fonètics, lèxics, semàntics), aquells aspectes històrics, de tota època, més mereixedors d'atenció. La lectura atenta del Pròleg i la Introducció permetrà un aprofitament pregon de tota l'obra; i allò que podríem afegir-hi ara seria ben poca cosa. (Potser indicar que *Forat Micó*, topònim considerat aquí «curiós», es retroba a d'altres comarques). Cal doncs adquirir l'obra, espremer el Pròleg i la Introducció; i es posseirà així un veritable tresor de coneixements sobre una comarca —la Conca de Barberà— ara per ara un xic deixada de banda pels estudiosos de l'Onomàstica; i projectat sobre un rodal central amb característiques pròpies que el fan digne d'una particular vigilància (frontera xi-

PELLA, per ex.; frontera medieval històrica). (Naturalment no ens perdrem polemitzant amb l'autora sobre la *grafia* errònia que atorguen —ella, En Coromines, i l'IEC— a Forés, i que no correspon a la pronúncia tradicional local: ja hem tractat prou el tema. L'autora coneix molt bé com ho pronuncien a Barberà, però no ha viscut, com nosaltres, quasi un quart de segle a 4 Km. de Forés. És detall, tanmateix, absolutament secundari; i que no afecta en res el valor superlatiu de tota l'obra).

XAVIER MIRET I MESTRE: *Els noms de lloc del terme de Cubelles*, Vilanova i La Geltrú 1990, 43 p.

L'Ajuntament d'aquest petit terme del Penedès ha editat el treball que obtingué el premi d'investigació local en 1989; i que ha estat bastit partint de documentació inèdita local (sobretot a partir del s. XVI), d'una bona bibliografia i fonts impreses, i, naturalment, enquestes orals. En el nostre Butlletí ja V. Carbonell Virella (SOBI, XXXVI, 14-19) havia posat uns excel·lents fonaments al tema amb la transcripció de 140 topònims del Capbreu del 1593. En el cas present l'autor amplia en quantitat (241 entrades —que corresponen realment a molts més topònims, car en bastant de casos anota topònims pretèrits —o contemporanis— que no es repeteixen amb entrada pròpia) i amb detalls geogràfics o històrics, o variants lingüístiques (amb referències documentals), i identificacions. No ofereix anotacions fonètiques, però assenyala variants dialectals i diacròniques (p. ex.: «abrecoquer», «bumians», «bercoc»). Alguns dels exemples documentats destaquen, per raons variades: *L'Amplioia* (a. 1818), *Mas Cestrador* (1392), *Els Comellarins* (s. XVI; *Camallarins*, s. XVIII), *La Cona* (XVIII), *Coma d'En Dama* (XVI), *L'Estoreta* o *Astoreta* (XVIII), *Gallifa* (1100), *La Garnella*, *El Gorbs* (1638; = *Gurbi?*, 1739), «*Lo Grech*» (1525, del nom del raïm?, com *Macabeu*, nom de partida, en recorda un altre), *Llevadius* (1736), *Coll de Lampt* (1593), *Mars Mortes* (del 1350 fins ara), *Camí Molinant* (1818), *Pineda d'En Nesprells* (1456), *Puig de la Nina* (XVI), *Rich Creu* (Coma, serra, de) (1593; amb variants: *d'Arricreu*, *de Ricreu*), *Rocacrespa* (977), *La Sageta* (XVI), *Sagma* (s. X), *Mas Trader* (XVI: d'Estrader?)... —A propòsit de les variants del *Mas de l'Olla*, l'autor prefereix aquesta i rebutja «Mas d'en Olla» (1593; però, el mateix any, «Mas de la Olla»), «Mas de N'Oya», «Mas d'en Holla» (1818), perquè —diu— «Olla no és pas un cognom». Però podria ser (hipòtesi de treball) «Mas de Nolla» o «Mas d'En Nolla», car «Nolla» sí que és llinatge, i freqüent precisament a aquella comarca i a comarques litorals tarragonines. —Una bona contribució (que un mapa hauria perfeccionat encara).

DESIDERI LOMBARTE I ARRUFAT: *600 anys de toponímia a la vila de Pena-roja*, Calaceit 1990, 160 pàg.; amb un Pròleg d'Albert Manent, i una nota sobre l'autor d'Artur Quintana i Carles Sancho; col·lecció «llibres de ponent» de Xarxa Cultural.

A les primeres pàgines del present Butlletí publiquem un treball pòstum d'aquest nostre soci prematurament desaparegut. També és pòstuma la publicació d'una de les obres a la qual l'autor treballava amb més afany i il·lusió: aquest recull toponímic del terme on havia nascut. Hi són enumerats alfabèticament 410 topònims, ben definits, situats posteriorment en quadrícules de sis mapes parcials, i amb constància de la pronúncia popular definida amb notació fonètica. — L'enquesta oral (i el coneixement personal del terme) han estat completats amb la consulta d'una prou abundosa documentació local, dels segles XIV al XVIII, i molt aprofitada per a fonamentar contextualment les formes pretèrites. Així apareixen il·lustrades moltes evolucions: *L'Almoïna* > *L'Azmoïna* (p. 19); *Calsalduc*, *Calduc* > *Caldú* (p. 22; sense referència); *Peiró* > *Pigró*, *Prigó* (p. 26); *La Font de Na Sunyera* > *de l'Ensonyera* (i generant una llegenda moderna, p. 62); *L'Empriu* > *L'Am-*

prú (p. 53); La Scarerola o Esquererola > *L'Escresola* (pp. 39 i 54); La Pòpia > *La Pòbia* (p. 93)... El lector hi remarcarà així mateix els dialectalismes: *Les Aubes* (els àlbers), *raïner* (que recull la resina), *lo puatxol*, *la premadora* (premsa), *l'ameleral*, *l'ombria*, *lo ferratxà* (de farratge), *la creveta* o *crebeta* (creueta), *l'estollador*, etc. I molts altres noms interessants per raons diverses: *La Cova rersonera* (del soroll que hi fa el vent), *Lo Pinar esllicent* (de «lliscar»), *Los Marrocals*, *La Morranda*, *Lo Masmut* (àrab), *Lo Palanc*, *Lo Preixell*, *Los Prats d'Avinadaza* (pretèrit del s. XIII, p. 91), *La Quinquillera*, *La Tramuja*... Les referències documentals aporten molt de material antroponímic, bastant d'antic. Perfeccionen l'obra, de més dels mapes, unes il·lustracions, obra de l'autor; i, al final, una llista recapitulativa general dels masos del terme, agrupats per partides (alguns amb el nom antic i el modern); un centenar; llista de carrers (antics i moderns) de la vila (i malnoms —per carrers: més de 300); reproducció de documents (pp. 130-139). —El resultat forneix una veritable enciclopèdia pena-rogina, valuós llegat del malaguanyat autor a la seva pàtria— ben desconeiguda fins ara.

Francesca CAIMARI FRAU: *Els noms de lloc de Sineu*, Sineu (impr. a Palma de Mallorca) 1984, 24 p.

Amb la bibliografia impresa i les fonts manuscrites (dels ss. XVI al XX) consultades, l'autora tenia la possibilitat de proporcionar-nos una obra important i completa sobre el tema. Per raons que desconeixem s'ha limitat a oferir-nos un llibret modest sense ambicions, i que no manca —malgrat tot— d'utilitat. Conté en efecte una llista de 636 topònims dels termes actuals de Sineu i de Lloret de Vistalegre (Mallorca), classificats alfabèticament en grups formals: topònims sense article (com Benasque, Binitaref, Defla, Llorac, Paxerí); t. amb article derivat de «ille» (com La Bonanova, La Dama); t. amb article derivat de «ipse» (com Es Cadafal, Ets Aubellons, S'Abellar, Sa Barraquera, Ses Dotze); t. introduïts per l'article personal (Cal, Can, Cas, Ca s', Cats, Ca na, Ca sa, Son, So'n, So na [sic]). —L'autora hauria pogut evitar defectes metodològics, i contradiccions. En un lloc afirma (p. 4) «voldríem contribuir a restituir els noms populars i tradicionals a cadascun dels llocs del nostre poble»; però més lluny (p. 23) —admetent que «hi ha diversitat de criteris a l'hora de seguir una norma gràfica única», decideix: «seguirem el DCVB, i en cas de dubtes, si la pronúncia és diferent, la indicam entre parèntesi». Els resultats poden ser incompatibles; i quan forneix formes entre parèntesis, hom no sap ben bé si es tracta realment de la pronúncia popular. En tot cas, no indica mai si els topònims enumerats són tots actuals, o pretèrits en desús. Llàstima, car el treball realitzat permetia molt millors resultats.

SHARQ AL-ANDALUS. *Estudios Árabes (Anales de la Universidad de Alicante)*.

Ja hem comentat anteriorment el valor d'aquesta revista. En els dos darrers números (5 i 6, 1988 i 1989), d'entre les col·laboracions, totes molt serioses i interessants, ens han cridat majorment l'atenció (per a les nostres temàtiques) les següents: (en el nº 5) Lluís B. POLANCO ROIG, *Sistemes de representació gràfica de mots àrabs en català* (p. 11-30; de consulta obligada); Míkel DE EPALZA, *L'ordenació del territori del País Valencià abans de la Conquesta, segons Ibn-Al-Abbar (segle XIII)* (p. 41-67; amb mapes de localització); Antoni FERRANDO I FRANCÉS, *Interès històric geogràfic i toponímic d'un informe militar sobre la Serra d'Espadà* (p. 153-162; reproducció literal del text italià del 1564); Robert POCKLINGTON, *Apostillas de hidronímia aràbiga murciana* (al margen de los «Materiales para el Estudio de la Toponímia hispano-árabe: nómima fluvial» de Elias Terés) (p. 163-167); Míkel DE EPALZA, *Juan Vernet. Tres textos sobre antroponímia árabe catalana* (p.

201-220; reproducció de textos de 1963-1965 de J. VERNET); Mikel DE EPALZA i Francisco FRANCO SÁNCHEZ, *Bibliografía sobre temas árabes de Sharq Al-Andalus (...). Apéndice V* (p. 259-285; 705 títols).— (en el nº 6) María Jesús PATERNINA BONO, *Relación de los Moros y Cristianos sujetos al impuesto del morabatt en «lo loch de Ondara» en 1404* (p. 110-127; 120 antropònims amb índex); Rosa María BLASCO MARTÍNEZ, *Los Moriscos que permanecieron en el obispado de Orihuela después de 1609* (p. 129-147); Antonio GARCÍA MENÁRGUEZ, *Sobre la localización del topónimo Almodóvar en la desembocadura del Segura* (p. 149-157); María Jesús RUBIERA MATA, *Els topònims aràbigu-catalans del Baix-Segura (Alacant)* (p. 159-160); Pere BALANÀ I ABADIA, *Reivindicació del passat islàmic de Tortosa (713-1148)* (p. 241-246; amb bibliografia).

Carles DOMINGO: *Els accidents geogràfics*.— Ens complau de retrobar, en els números de la revista «Escola Catalana», la continuació de les excel·lents col·laboracions d'aquest autor sobre el lèxic toponímic orogràfic (de totes les comarques). En el nº 266 (març 1990): penya-segat, fall, estimball, espenyador i sinònims, pena, feixa o faixa, etc.; riba, ribàs, ribatge, fiter, paret, tall, descasador, etc.— En el nº 267 (abril 1990), el final d'aquest capítol (amb grau, graell...); i el principi del capítol de les roques (XIV): penya, penyal, pena, penyam, etc.; roca, roquissar, roquissam, rocada, roquer, etc.; molar...— En el nº 268 (maig) continua aquest capítol (mall, torm, llena, llastra, etc.), sempre densament documentat.

Antoni FERRANDO: *La formació històrica del valencià* (separata de «Segon Congrés Int. de la Llengua catalana, vol. VIII»), València 1989, pp. 399-428.— Examen detallat de problemes que han originat polèmica (i que de rebot concerneixen les nostres temàtiques, i han estat tractats, en part, en les pàgines del nostre Butlletí).

L'autor, posseïdor d'una vasta bibliografia, i d'un esperit que combina la intel·ligència, la intuïció, amb la prudència científica i un total coneixement del tema, procedeix a fer neteja d'afirmacions gratuïtes o poc fonamentades, esclareix punts obscurs (històrics, fonètics). Totes les monografies sobre problemes de repoblació, de divisió i variació dialectal, etc., hauran de referir-se, inexcusablement, des d'ara a aquest valuós treball.